

บทที่ 9
การเปลี่ยนแปลงของยุโรปก่อนเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21
(ค.ศ. 1980 - 1995)

แนวคิด

1. นับตั้งแต่ประธานาธิบดีมิฮาอิล เชียร์เกเยวิช กอร์บาชอฟ (Mikhail Sergeyevich Gorbachev) เริ่มนโยบายเปิด - ปรับ (Glasnost - Perestroika) ใน ค.ศ. 1985 เพื่อปรับประเทศให้เข้าสู่แนวทางประชาธิปไตยนั้น นโยบายดังกล่าวทำให้เกิดความผันผวนทั้งทางสังคมและการเมืองในยุโรปตะวันออก จนนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง นั่นคือการเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อต่อต้านรัฐบาลคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ จนเป็นเหตุให้การผูกขาดอำนาจของรัฐบาลเหล่านี้ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องยุติลง ทั้งยังเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การรวมเยอรมนี และการล่มสลายของสหภาพโซเวียต และการจัดตั้งเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States - CIS) ขึ้น

2. แนวความคิดที่จะรวมประเทศต่างๆ ในยุโรปให้เป็นสหภาพยุโรปเพื่อความเป็นเอกภาพและเพื่อป้องกันปัญหาขัดแย้งระหว่างยุโรปจนเกิดสงครามโลกถึง 2 ครั้ง เป็นที่มาของการสถาปนาประชาคมยุโรป ซึ่งประสบผลสำเร็จในแง่การรวมตัวทางเศรษฐกิจจนมีการรื้อฟื้นความคิดเรื่องการที่ประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปจะรวมกันเป็นสหภาพยุโรป (European Union) แม้ว่าปัจจุบันจะมีการสถาปนาสหภาพยุโรปขึ้น แต่ขั้นตอนเพื่อรวมยุโรปให้มีเอกภาพยังอยู่ในระหว่างดำเนินการ และมีปัญหาตลอดจนอุปสรรคอยู่มาก

3. นับตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา ยุโรปก็เริ่มฟื้นตัวจากความตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และเริ่มมีบทบาทและอำนาจต่อรองในแง่เศรษฐกิจมากขึ้น เมื่อมีการสถาปนาประชาคมยุโรป เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง การผนึกกำลังของประเทศต่างๆ ในยุโรป โดยเฉพาะการสถาปนาสหภาพยุโรป (The European Union - EU) ซึ่งมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ย่อมทำให้สหภาพยุโรปมีบทบาทและอำนาจต่อรองทั้งด้านการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจในสังคมโลกมากขึ้น ขณะเดียวกันปัญหาเก่าแก่ของยุโรป ซึ่งเคยเป็นสาเหตุของสงครามโลกครั้งที่ 1 คือความแยกของชนเชื้อชาติต่างๆ ในคาบสมุทรบอลข่าน

และความไม่มั่นคงของสถานการณ์ภายในประเทศรัสเซีย ซึ่งมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของยุโรป

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุโรปกลายเป็นเวทีของการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโลกเสรีและฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นสาเหตุของสงครามเย็นและการเผชิญหน้ากันแบบสองขั้วอำนาจ แม้ทำที่ตั้งกล่าวจะผ่อนคลายลงในยุคแห่งการผ่อนคลายความตึงเครียด (Détente ค.ศ. 1969 - 1979) แต่ก็เป็นเพียงช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น และยุโรปก็กลับไปสู่การเผชิญหน้ากันอีกครั้งราวจนกลางทศวรรษที่ 1980 สถานการณ์ต่างๆ ภายในยุโรปก็เริ่มคลี่คลายขึ้น เมื่อประธานาธิบดีมีฮาอิล เชียร์เกเยวิช กอร์บาชอฟ (Mikhail Sergeyevich Gorbachev) แห่งสหภาพโซเวียตเริ่มนโยบายเปิด - ปรับ ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลในยุโรปตะวันออกและยุโรปกลางแล้ว ยังนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียต และการสิ้นสุดสงครามเย็นในที่สุด

การเปลี่ยนแปลงในยุโรปตะวันออก การรวมเยอรมนีและการล่มสลายของสหภาพโซเวียต

แม้ว่าในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ถึงต้นทศวรรษที่ 1980 ยุโรปจะตกอยู่ในภาวะสงครามเย็นอีกครั้ง แต่เมื่อประธานาธิบดีมีฮาอิล เชียร์เกเยวิช กอร์บาชอฟ (Mikhail Sergeyevich Gorbachev) แห่งสหภาพโซเวียตเริ่มนำนโยบาย "เปิด - ปรับ" (Glasnost - Perestroika) มาใช้ใน ค.ศ. 1985 เพื่อปฏิรูปประเทศตามแนวทางประชาธิปไตยนั้น กอร์บาชอฟได้ปรับนโยบายต่างประเทศเพื่อลดความตึงเครียดและข้อขัดแย้งระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1985 - 1989 มีการประชุมสุดยอดระหว่างประเทศอภิมหาอำนาจทั้ง 2 ถึง 4 ครั้ง อีกทั้งในต้น ค.ศ. 1989 สหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาก็ลงนามร่วมกันในข้อตกลงจำกัดอาวุธนิวเคลียร์พิสัยกลางของทั้ง 2 ฝ่ายทั้งในยุโรปและเอเชีย ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1989 สหภาพโซเวียตก็ยอมถอนกำลังทหารออกจากประเทศอัฟกานิสถาน และร่วมเจรจากับสหรัฐอเมริกาเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้งและการสู้รบกันในอัฟกานิสถานและนิการากัว ต่อมาในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1989 ประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) และประธานาธิบดีกอร์บาชอฟก็ได้พบกันที่เกาะมอลตา (Malta) และประกาศว่าสงครามเย็นได้สิ้นสุดลงแล้วอย่างเป็นทางการ

▲ เอริค โฮเนคเกอร์ (Erich Honecker) ประธานของสหภาพรัฐแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมัน (The German Democratic Republic) ได้รับการต้อนรับอย่างเป็นทางการที่กรุงบอนน์ เมื่อวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1987

▲ ประธานสภาผู้แทนราษฎรเยอรมัน (German Bundestag) ศาสตราจารย์ ดร.ริตา ซ็อสมุท (Prof. Dr. Rita Süssmuth) ปราศรัยเน้นความสำคัญของการครบรอบ 40 ปี ของสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1989

การปรับเปลี่ยนนโยบายของสหภาพโซเวียตทำให้ประเทศยุโรปตะวันออกซึ่งเคยตกอยู่ใต้อิทธิพลและการควบคุมของสหภาพโซเวียตเกิดความผันผวนทางสังคมและการเมือง ประชากรของประเทศเหล่านี้ซึ่งไม่หาเสรีภาพและการมีชีวิตที่เป็นอิสระจากการควบคุมอย่างเข้มงวด และความสมบูรณ์พูนสุขของปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น ประเทศยุโรปตะวันตกก็เริ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลมากขึ้น เช่น กลุ่มกฎบัตร 77 (Charter 77) ในประเทศเชโกสโลวาเกีย ซึ่งได้ใช้เงื่อนไขของนโยบายเปิด-ปรับของกอร์บาเชฟในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพมากขึ้น³ รวมทั้งจัดกิจกรรมการเมืองอื่นๆ ที่กระตุ้นสำนึกทางการเมืองของชาวเชก การเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่องของกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐบาลในระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ค.ศ. 1989 ก็ทำให้เกิดการชุมนุมและการเดินขบวนในกรุงปรากอย่างไม่ขาดระยะ รัฐบาลเชโกสโลวาเกียเริ่มควบคุมสถานการณ์ไม่ได้ จึงต้อง เจริญจากบวาชลาฟ ฮาเวล ผู้นำขบวนการซีวิก โฟรัม (Civic Forum) ซึ่งเป็นผลให้ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ต้องลาออกจากตำแหน่ง และบวาชลาฟ ฮาเวล ก็ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดี ของประเทศเชโกสโลวาเกียในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1989⁴

การรวมเยอรมนี

ในช่วงเวลาเดียวกันที่เกิดความเคลื่อนไหวทางการเมืองในเชโกสโลวาเนีย ประเทศยุโรปตะวันออกอื่นๆ ก็เกิดความผันผวนทางการเมืองและสังคม การผ่อนคลายภาวะตึงเครียดนำไปสู่ข้อเรียกร้องของชาวเยอรมันตะวันออกในการขยายสิทธิเสรีภาพตลอดจนการปฏิรูปในเยอรมนีตะวันออก ในระหว่างการเดินขบวนในเบอร์ลินตะวันออกในต้น ค.ศ. 1988 ผู้สนับสนุนจำนวน 120 คนของขบวนการสันติภาพที่มีชื่อว่าศาสนจักรจากมวลชน (Church from the Grassroots) ถูกจับ ทำให้มีคนที่ไปร่วมสวดวิงวอนให้แก่พวกเขาในโบสถ์เกทส์มาน (Gethsemane Church) และอีก 2 สัปดาห์ต่อมา จำนวนผู้เข้าร่วมในพิธีก็เพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว ในเมืองใหญ่ๆ เช่น เดรสเดน (Dresden) ตำรวจได้ใช้กำลังสกัดกั้นการเดินขบวนเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชน เสรีภาพในการพูดและเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ที่ทวีความรุนแรงขึ้น ทำให้นายเอริค โฮเนคเกอร์ (Erich Honecker) ใช้โอกาสที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของสหภาพโซเวียตเยือนเยอรมนีตะวันออกในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1988 กล่าวเตือนให้ระงับภัยจากลัทธิจักรวรรดินิยม และเรียกร้องให้องค์การกติกาสัญญาวอร์ซอ (Warsaw Pact) มีความเข้มแข็งขึ้น โฮเนคเกอร์เห็นว่าขบวนการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนเป็นตัวอย่างของความรุนแรงที่สุด⁵ และเมื่อวันที่ 19 มกราคม ค.ศ. 1989

เขาตอบโต้ข้อเรียกร้องที่ให้มีการทลายกำแพงเบอร์ลินว่า "กำแพงซึ่งปกป้องเราจากลัทธิฟาสซิสต์จะยังคงอยู่ จนเงื่อนไขที่ทำให้ต้องมีการสร้างกำแพงเปลี่ยนแปลง กำแพงจะยังคงอยู่ในเวลา 50 หรือ 100 กว่าปี"^๑

ท่าทีแข็งกร้าวและความตื้อรั้นของผู้นำเยอรมนีตะวันออก ช่วงที่ประธานาธิบดีกอร์บาชอฟต้องการให้ยุโรปมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และในช่วงที่ประธานาธิบดีเฮลมุท โคห์ล (Helmut Kohl) ของเยอรมนีกำลังเน้นถึงการลดความเป็นปฏิปักษ์กันในยุโรป ยิ่งบังคับถึงท่าทีที่แข็งกร้าวของผู้นำเยอรมนีตะวันออก ซึ่งเป็นการเร่งเร้าให้ประชาชนไม่พอใจมากขึ้น ในช่วงเวลาดังกล่าวสำนักงานตัวแทนของเยอรมนีตะวันตกในเบอร์ลินตะวันออกต้องปิดลง เพราะจำนวนผู้ที่ต้องการอพยพไปเยอรมนีตะวันตกทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามในเดือนกันยายน ค.ศ. 1989 อังการีกีก็เปิดพรมแดนของตน ซึ่งทำให้ชาวเยอรมันตะวันออกหลายคนเดินทางผ่านเข้าสู่ออสเตรียและต่อไปยังเยอรมนีตะวันตก^๒ การขาดเอกภาพของกลุ่มประเทศสมาชิกองค์การกติกาสัญญาวอร์ซอยิ่งเร่งเร้าให้ชาวเยอรมันตะวันออกจำนวนมากเดินขบวนเพื่อต่อต้านรัฐบาล ในขณะที่ผู้ที่ไปชุมนุมที่โบสถ์ก็ทวีจำนวนมากขึ้น

สภาวะเหตุการณ์ได้เข้าสู่ช่วงสำคัญในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1989 เมื่อมีงานฉลองการครบรอบปีที่ 40 ของการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมัน ประชาชนได้ผึกกำลังกันเดินขบวน โดยเฉพาะในเมืองไลพ์ซิก (Leipzig) การเดินขบวนขยายตัวมากขึ้น และสถานการณ์ก็ลุกลามจนรัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้

ในที่สุดโฮเนคเกอร์ก็ตระหนักว่าหนทางที่จะรักษาระบอบการปกครองของเยอรมนีตะวันออกไว้คือเขาต้องลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์และตำแหน่งประมุขของประเทศ ผู้ที่สืบตำแหน่งต่อจากเขาคืออีกอน เครนซ์ (Egon Krenz) แต่ประชาชนไม่ยอมรับและการต่อต้านรุนแรงขึ้น เมื่อประจักษ์ว่ารัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ต่อไป คณะรัฐมนตรีและคณะโพลิตบูโร (Politburo) จึงลาออกจากตำแหน่ง และดูเหมือนว่ารัฐบาลจะสูญเสียอำนาจ ซึ่งเป็นเหตุให้กุนเทอร์ ชาบาวสกี (Gunter Schabowski) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ในเขตเบอร์ลินออกประกาศว่าจะมีการผ่อนผันกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดในการเดินทาง ผลก็คือผู้คนจำนวนหลายหมื่นคนเดินทางข้ามพรมแดนในเย็นวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1989 โดยที่ทางการเยอรมันตะวันออกไม่สามารถขัดขวางได้ กำแพงเบอร์ลินเริ่มพังทลายลง และในไม่ช้าก็จะถูกฝูงชนรื้อถอนทำลายจนหมดสิ้น^๓ ท่ามกลางความปิติยินดีของฝูงชน

การปฏิวัติของประชาชนในเยอรมนีตะวันออกทำให้การรวมเยอรมนีทั้งสองเข้าด้วยกันมีทางเป็นไปได้มากขึ้น แต่การดำเนินการทุกอย่างต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวัง เพราะทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษไม่ได้แสดงท่าทีสนับสนุนการรวมเยอรมนี และสหภาพโซเวียตก็ต่อต้านในเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้จากการเจรจาระหว่างประธานาธิบดีจอร์จบุชกับประธานาธิบดีโรนัลด์ รีแกน (Ronald Reagan) ที่เกาะมอลตา (Malta) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1989 และในเวลาเดียวกันรัฐบาลใหม่ของเยอรมันตะวันออกภายใต้การนำของฮันส์ โมเดรว (Hans Modrow) ก็ต้องการรักษาสถานะของเยอรมนีตะวันออก ทั้งนี้โดยได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต

อย่างไรก็ตาม ชาวเยอรมันตะวันออกไม่มีความเชื่อถือนในรัฐบาลของตนอีกต่อไป และเรียกร้องที่จะรวมกับเยอรมนีตะวันตก แต่ประธานาธิบดีจอร์จบุชก็ยังไม่ยอมรับข้อเรียกร้องนี้ เนื่องจากเหตุการณ์ในประเทศบิรวารของสหภาพโซเวียตกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง ไปแลนด์และฮังการีปลีกตัวเป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต และในโรมานีเยนั้น นายนิโคไล เซาเซสคู (Nicolae Ceausescu) ผู้นำคอมมิวนิสต์ที่กำลังจะถูกโค่นล้มอำนาจ ดังนั้นถ้าผู้นำสหภาพโซเวียตจะยินยอมให้เยอรมันตะวันออกหลุดไปจากอิทธิพลของตนเอง ก็เท่ากับว่าดุลอำนาจของสหภาพโซเวียตจะอ่อนลงทันที

จะเห็นได้ว่า กระบวนการรวมประเทศจะดำเนินต่อไปได้ก็ต่อเมื่อผู้นำเยอรมนีตะวันตกให้การรับประกันว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงพรมแดนที่ตั้งเป็นอยู่ในเวลานั้น และในกรณีที่มีการรวมประเทศ ก็จะไม่มีการขยายโครงสร้างขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต้เข้าไปในดินแดนส่วนที่เคยเป็นเยอรมนีตะวันออก และเยอรมนีจะลดกำลังอาวุธลงเพื่อชดเชยกับการที่ได้เปรียบด้านยุทธศาสตร์ การกำหนดท่าทีดังกล่าวทำให้ผู้นำของโลกเสรีเช่นประธานาธิบดีจอร์จ บูช (George Bush) แห่งสหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้มีการรวมเยอรมนี โดยมีเงื่อนไขว่าสหพันธรัฐเยอรมนีจะต้องคงไว้ซึ่งความเป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ

เส้นทางสู่การรวมประเทศเปิดกว้างขึ้นเมื่อประธานาธิบดีจอร์จบุชให้ความยินยอมหลังการเจรจากับนายกรัฐมนตรีโคลที่กรุงมอสโกและที่เมืองสตาฟโรปอล (Stavropol) รัฐคอเคซัส (Caucasus) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1990 ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าเยอรมนีจะยกเลิกการครอบครองอาวุธบางประเภท ลดกำลังกองทัพลงเหลือเพียง 370,000 คน นอกจากนี้องค์การทางทหารขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือจะต้องไม่ขยายขอบ

เขตเข้าไปในดินแดนเยอรมนีตะวันออก ตราบเท่าที่กองทัพสหภาพโซเวียตยังคงประจำการ
อยู่ กองทัพของสหภาพโซเวียตจะถอนตัวออกจากเยอรมนีตะวันออกเมื่อสิ้น ค.ศ. 1994
และฝ่ายเยอรมันจะรับภาระค่าใช้จ่ายสำหรับการส่งทหารเหล่านี้กลับสู่สหภาพโซเวียต¹⁰

หลังการปฏิวัติของประเทศในยุโรปตะวันออกใน ค.ศ. 1989 ความเคลื่อนไหวเพื่อ
รวมเยอรมนีทั้งสองประเทศเข้าด้วยกันก็รุดหน้ามากขึ้น มีการจัดตั้งพรรคชาติยูเนียนในเยอรมนี
ตะวันออก ในกลางเดือนธันวาคม ค.ศ. 1989 โลทาร์ เดอ เมซิแยร์ (Lothar de Maiziere)
ผู้นำพรรคได้เรียกร้องให้มีการรวมชาติ ทั้งนี้เยอรมนีตะวันออกจะต้องมีตัวแทนที่จะเจรจากับ
ฝ่ายเยอรมนีตะวันตกได้ จึงมีการเลือกตั้งเสรีเป็นครั้งแรกในเยอรมนีตะวันออกในรอบ
60 ปี เมื่อวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1990 พรรคชาติยูเนียนและพรรคสหภาพสังคมนิยมเยอรมัน (German
Social Union Party) ในเยอรมนีตะวันออกซึ่งมีฐานะเสมือนพรรคซีเอสยูและพรรคเริ่ม
ประชาธิปไตย (Democratic Beginning) ก็ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มพันธมิตรเพื่อเยอรมนี (Alliance
for Germany) ขึ้นและได้รับคะแนนเสียงร้อยละ 48.1 ชัยชนะของกลุ่มฝ่ายขวาซึ่งรณรงค์
เพื่อการรวมชาติครั้งนี้นับว่าผิดความคาดหมายของผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายซึ่งคาดว่าพรรค
เอสพีดีซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นในเยอรมนีตะวันออกเช่นกันน่าจะเป็นฝ่ายได้ชัยชนะ

อย่างไรก็ตาม พรรคชาติยูเนียนในเยอรมนีตะวันออกได้จัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรค
เอสพีดี รัฐบาลซึ่งมีเดอ เมซิแยร์เป็นผู้นำได้ทำสัญญากับรัฐบาลเยอรมนีตะวันตกในการ
ร่วมกันด้านการเงิน เศรษฐกิจและสังคมเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1990 แต่กระบวนการ
เพื่อการรวมชาติได้สร้างความขัดแย้งกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รัฐบาลของเดอ เมซิแยร์ก็
เริ่มแตกแยก

ต่อมาเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1990 รัฐสภาของเยอรมนีตะวันออกลงมติให้มี
การรวมกับเยอรมนีตะวันตกโดยเร็วที่สุด ต่อมาเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ตัวแทนของทั้งสอง
ฝ่ายก็ลงนามกันในสนธิสัญญาเพื่อการรวมชาติ (The Unification Treaty)" ต่อมาเมื่อ
วันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 1990 ก็มีการลงนามใน "สนธิสัญญาการตกลงครั้งสุดท้ายเรื่อง
เยอรมนี the Treaty on the Final Settlement with Respect to Germany" หรือที่เรียกว่า
สนธิสัญญาสอง-บวก-สี่ the Two-plus-Four Treaty ณ กรุงมอสโก ซึ่งมหาอำนาจทั้ง
สี่ที่เคยยึดครองเยอรมนีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา อังกฤษ
และฝรั่งเศสตลอดจนตัวแทนจากเยอรมนีตะวันตกและเยอรมนีตะวันออกได้ร่วมกันลงนาม
รับรองการรวมเยอรมนีว่าจะประกอบด้วยดินแดนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมันและ

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันตลอดจนกรุงเบอร์ลิน รวมถึงการกำหนดเขตแดนที่แน่นอนของเยอรมนี นอกจากนี้ทั้งเยอรมนีและโปแลนด์ยังได้ลงนามในสนธิสัญญาอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งมีข้อตกลงว่าทั้งสองฝ่ายจะยอมรับในบูรณภาพและอธิปไตยของกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับรองว่าโปแลนด์จะไม่เผชิญกับปัญหาและเหตุการณ์แบบเดียวกับที่เคยเกิดมาแล้วนั่นคือการรุกรานจากเยอรมนีซึ่งเป็นชนวนระเบิดของสงครามโลกครั้งที่ 2

ดังนั้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1990 ก็มีการรวมเยอรมนีทั้งสองเข้าด้วยกันเป็นสหพันธ์สาธารณรัฐ ภายใต้ชื่อว่าสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (the Federal Republic of Germany) มีกรุงเบอร์ลินเป็นเมืองหลวง ผลจากสนธิสัญญาเพื่อการรวมชาติจึงทำให้สาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมันหรือเยอรมนีตะวันออกสลายตัว และรัฐทั้งห้าก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีภายใต้มาตรา 23 ของกฎหมายหลัก (Basic Law) และหลังจากการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความที่เหมาะสมแล้ว กฎหมายหลักก็กลายเป็นรัฐธรรมนูญของเยอรมนี ในที่สุดเยอรมนีกก็กลับมาเป็นประเทศที่มีเอกราชและบูรณภาพที่แท้จริงของคนอีกครั้ง หลังจากสูญเสียไปถึง 45 ปี ใน ค.ศ. 1999 รัฐบาลจัดการเฉลิมฉลองการครบรอบ 50 ปีของการสถาปนาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันด้วยการย้ายที่ทำการรัฐบาลไปยังกรุงเบอร์ลินเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม รวมทั้งย้ายรัฐสภาไปสู่อาคารสภาไรช์ชตาค เดิมที่ได้รับการบูรณะแล้วที่กรุงเบอร์ลินเมื่อวันที่ 7 กันยายน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สมบูรณ์ของการรวมเยอรมันเป็นหนึ่งเดียวในที่สุด¹²

ผลกระทบจากการรวมเยอรมนีที่มีต่อการเมืองในยุโรปและสถานการณ์ภายในเยอรมนี

ในช่วงก่อนที่จะมีการรวมเยอรมนีอย่างเป็นทางการ นายกรัฐมนตรีโคลของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันก็พยายามลดความวิตกของบรรดาผู้นำกลุ่มประเทศประชาคมยุโรปที่ว่า การรวมเยอรมนีจะเป็นผลเสียต่อดุลยภาพในประชาคมยุโรป ผู้นำเยอรมนีเห็นว่าเยอรมนีจะไม่มุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาประเทศของตนเองโดยไม่สนใจประชาคมยุโรปแต่จะทำงานเพื่อเป้าหมายในการรวมยุโรปให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นผู้นำเยอรมันจึงรับข้อเสนอของประธานาธิบดีฟรังซัวส์ มิตเตอรองด์ (Francois Mitterand) แห่งฝรั่งเศสในการที่จะให้ยุโรปรวมตัวกันทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและการเงิน¹³ ทั้งนี้ฝรั่งเศสหวังว่าการรวมยุโรปจะทำให้ทั้งสองประเทศมีความใกล้ชิดกัน และลดความขัดแย้งในอนาคต

การล่มสลายของสหภาพโซเวียต

ความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในยุโรปตะวันออกมีผลกระทบต่อความมั่นคงของสหภาพโซเวียต โดยเฉพาะนโยบายเปิด-ปรับ (Glasnost - Perestroika) ที่กอร์บาชอฟนำมาปฏิรูปเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศนั้น ทำให้ระบอบประชาธิปไตยเริ่มมีอิทธิพลในสหภาพโซเวียตทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ แม้ว่าในด้านเศรษฐกิจสหภาพโซเวียตจะยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนักในการปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์สู่ระบบเศรษฐกิจเสรี แต่ในด้านการปฏิรูปทางการเมือง กลับทำให้ชาวรัสเซียและประชาชนในสาธารณรัฐต่างๆ มีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชของสาธารณรัฐต่างๆ โดยเฉพาะ 3 สาธารณรัฐบอลติก (Baltic Republics) คือเอสโตเนีย (Estonia) ลัตเวีย (Latvia) และลิทัวเนีย (Lithuania) ประกอบกับมีการเปิดเผยข้อเท็จจริงด้านประวัติศาสตร์ในนโยบายของสหภาพโซเวียตในสมัยโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ที่มีการผนวกสาธารณรัฐบอลติกทั้ง 3 แห่ง¹³ โดยเฉพาะเมื่อกอร์บาชอฟยินยอมให้ประชากรในสหภาพโซเวียตแสดงออกถึงความไม่พอใจต่ออำนาจส่วนกลางและความต้องการที่จะมีการปกครองของตนเอง¹⁴

แม้ว่านโยบายเปิด - ปรับของกอร์บาชอฟจะสร้างความไม่พอใจให้แก่พวกอนุรักษนิยมมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการยินยอมให้หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพมากขึ้น การเปิดเผยความจริงในประวัติศาสตร์ การถอนกองทัพรัสเซียออกจากการยึดครองอัฟกานิสถาน หรือการยกเลิกการสนับสนุนกบฏซานตินิสตา (Sandinistas) ในนิการากัว (Nicaragua) และบีบบังคับให้เข้าร่วมในการรับเลือกตั้ง ซึ่งพวกกบฏซานตินิสตาต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ยิ่งกว่านั้นกอร์บาชอฟยังยินยอมให้ยุโรปตะวันออกมีเสรีภาพมากขึ้น เท่ากับเป็นการยกเลิกเขตกันชนกับค่ายตะวันตก ตามที่โจเซฟ สตาลินกำหนดไว้ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ใน ค.ศ. 1990 ที่สร้างความไม่พอใจให้แก่ฝ่ายอนุรักษนิยมของรัสเซียมากที่สุดคือ การยินยอมให้มีการรวมเยอรมนีเข้าด้วยกัน และยินยอมให้เยอรมนีเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต ซึ่งเท่ากับแสดงถึงความอ่อนแอของสหภาพโซเวียตในฐานะประเทศอภิมหาอำนาจ

ความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากนโยบายของกอร์บาชอฟทำให้เกิดปัญหาว่าสหภาพโซเวียตจะสามารถดำรงฐานะความยิ่งใหญ่ทั้งในด้านอาณาเขตและอำนาจทางการเมือง และการทหารได้นานเพียงใด เป็นที่แน่ชัดว่านโยบายของกอร์บาชอฟยังคงดำเนิน

ต่อไป ทั้งเอสโตเนีย ลัตเวีย และลิทัวเนียก็จะแยกตัวออกจากสหภาพโซเวียตและประเทศ
เอกราชในที่สุด ท่าทีของกอร์บาชอฟที่จะยอมรับข้อเรียกร้องอิสรภาพของรัฐบาลดิกทั้งสาม
ยิ่งทำให้พวกอนุรักษนิยมที่ยึดนโยบายแข็งกร้าวไม่พอใจมากขึ้น เพราะเห็นว่าถ้าปล่อยให้
สาธารณรัฐบอลติกทั้ง 3 ประสบความสำเร็จในการแยกตัวเป็นเอกราช ก็จะทำให้สาธารณรัฐ
อื่นๆ ทำลายอำนาจรัฐบาลกลาง ซึ่งเป็นอันตรายต่อบูรณภาพของสหภาพโซเวียต

การปราบปรามเริ่มที่ลิทัวเนียซึ่งประกาศเอกราชเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 1990
ทั้งนี้ทางการโซเวียตได้ส่งกองทหารเข้าควบคุมสถานการณ์ในลิทัวเนียเมื่อวันที่ 11 มกราคม
ค.ศ. 1991 โดยอ้างว่ากระทำในนามของคณะกรรมการปลดปล่อยแห่งชาติของลิทัวเนีย
(National Salvation Committee of Lithuania) เมื่อวันที่ 13 มกราคม ค.ศ. 1991 ซึ่งจะทำ
หน้าที่แทนรัฐบาลของประธานาธิบดีวีเทาทัส เลนดสเบอจิส (Vytautas Landsbergis)
ประชาชนชาวลิทัวเนียที่ชุมนุมต่อต้านการบุกรุกดังกล่าวที่เมืองวิลเนียส (Vilnius) ก็ถูก
ทหารรัสเซียสังหารจนเสียชีวิต 15 คนและบาดเจ็บหลายร้อยคน และการปะทะที่เมืองริกา
(Riga) ในลัตเวียต่อมาทำให้ประชาชนเสียชีวิต 5 คน

ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์นี้ บอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) นักการเมืองชาว
รัสเซียคนสำคัญที่รณรงค์เพื่อระบอบประชาธิปไตยในรัสเซียและเป็นคู่แข่งทางการเมือง
ของกอร์บาชอฟก็เดินทางไปรัฐเอสโตเนียซึ่งเขาได้ลงนามในสัญญาสนับสนุนระหว่างกัน
(mutual support pact) กับรัฐบาลของสาธารณรัฐบอลติกทั้ง 3 เยลต์ซินยังได้ขอร้องให้
กองทัพรัสเซียที่ประจำการอยู่ในดินแดนบอลติกให้ละเว้นการกระทำที่รุนแรงต่อพลเมือง¹⁵

เหตุการณ์รุนแรงในสาธารณรัฐบอลติกตลอดจนการถูกประณามทั้งจากภายในและ
นอกประเทศทำให้ประธานาธิบดีกอร์บาชอฟต้องยับยั้งมาตรการทางทหาร แต่ผลจากการใช้
วิธีรุนแรงแบบครั้ง ๆ กลาง ๆ ก็ทำให้พวกนิยมระบอบประชาธิปไตยในรัสเซียประณามเขาที่
ใช้วิธีการที่รุนแรง ในขณะที่เดียวกันฝ่ายอนุรักษนิยมและฝ่ายทหารก็ไม่พอใจที่เขาไม่ใช้
มาตรการอย่างเด็ดขาดปราบปรามการแข็งข้อของดินแดนที่รวมอยู่ในสหภาพโซเวียต
กอร์บาชอฟจึงอยู่ในสภาพโดดเดี่ยวและปราศจากพันธมิตรทางการเมืองที่แท้จริง นโยบาย
ของกอร์บาชอฟนั้นยังต้องการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับสาธารณรัฐต่างๆ
และประนีประนอมกับพวกอนุรักษนิยมที่ต้องการผดุงฐานะความเป็นอภิมาหาอำนาจของ
สหภาพโซเวียต ในขณะที่เยลต์ซินกำหนดสถานะของตนเองเป็นผู้นำของสหพันธ์รัสเซีย
(Russian Federation) และเป็นตัวแทนของสาธารณรัฐ 8 แห่งซึ่งต้องการมีอิสระในการ

ปกครองของตนเอง แต่ยังเป็นสมาชิกของเครือรัฐเอกราชในสหภาพโซเวียต รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญของการเรียกร้องเอกราชโดยสมบูรณ์ของสาธารณรัฐบอลติกทั้ง 3 และอีก 3 รัฐคือมอลโดวา (Moldova) อาร์เมเนีย (Armenia) และจอร์เจีย (Georgia)¹⁶

ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหพันธ์รัฐรัสเซียในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1991 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ประชาชนมีสิทธิเลือกตั้งโดยตรง เบลต์ซินก็ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีของสหพันธ์รัสเซีย ซึ่งทำให้การแข่งขันทางการเมืองระหว่างเขากับกอร์บาชอฟเข้มข้นยิ่งขึ้น สถานการณ์ทางการเมืองที่สั่นคลอนความมั่นคงของสหภาพโซเวียตที่เกิดขึ้นติดต้ามายังทำให้พวกอนุรักษนิยมในสหภาพโซเวียตไม่พอใจมากขึ้น โดยเฉพาะการที่ประธานาธิบดีกอร์บาชอฟยินยอมลงนามในสนธิสัญญา "แบบแผนกองกำลังในยุโรป" (Conventional Forces in Europe - CFE) ในการประชุมที่กรุงปารีสเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1990 ร่วมกับผู้นำอีก 22 ประเทศ ความสำเร็จของการเจรจาซึ่งยืดเยื้อมาถึง 17 ปีนั้นยุติการคุกคามของการโจมตีแบบสายฟ้าแลบของกลุ่มกติกาสัญญาวอร์ซอต่อยุโรปตะวันตก นอกจากนี้ในระหว่างที่ประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) เดินทางเยือนสหภาพโซเวียตในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1991 ก็ได้ลงนามร่วมกับประธานาธิบดีกอร์บาชอฟในสนธิสัญญาซึ่งเริ่มต้นการเจรจาเรื่องการลดกำลังอาวุธด้านยุทธศาสตร์ (The Strategic Arms Reduction Talks - START) ซึ่งการลงนามในสนธิสัญญาทั้ง 2 ฉบับนั้นทำให้ฝ่ายทหารของรัสเซียไม่พอใจมากขึ้นรวมทั้งชาวรัสเซียบางส่วนที่ต้องการให้สหภาพโซเวียตคงความเข้มแข็งด้านยุทธศาสตร์นิวเคลียร์ เพราะเป็นสัญลักษณ์สุดท้ายของฐานะความเป็นเอกราชอำนาจอันาจของประเทศ¹⁷

ในที่สุด การยินยอมของประธานาธิบดีกอร์บาชอฟที่จะกำหนดให้วันที่ 20 สิงหาคม ค.ศ. 1991 เป็นวันลงนามในสนธิสัญญาสหภาพฉบับใหม่กับประธานาธิบดีของสหพันธรัฐรัสเซียและสาธารณรัฐคาซัคสถาน ทั้งจะมีการลงนามกับสาธารณรัฐอื่นๆ อีกในเวลาต่อมาก็ทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยมตัดสินใจก่อการยึดอำนาจ เนื่องจากสนธิสัญญาฉบับนี้จะเปลี่ยนถ่ายอำนาจในเรื่องการเก็บภาษี การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แม้กระทั่งจักรกลในการรักษาความมั่นคงของรัฐให้แก่แต่ละสาธารณรัฐ ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายอำนาจการควบคุมจากส่วนกลาง ยิ่งกว่านั้นผู้แทนของสาธารณรัฐต่างๆ จะเป็นผู้เลือกคณะรัฐมนตรีของสหภาพ ข้อตกลงนี้จะทำให้พวกอนุรักษนิยมหลายคนอาจต้องพ้นจากตำแหน่งสำคัญ¹⁸ ด้วยเหตุนี้ ก่อนหน้าวันกำหนดลงนามในสนธิสัญญา 1 วันคือวันที่ 19 สิงหาคม กลุ่มคอมมิวนิสต์อนุรักษนิยมก็ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจจากประธานาธิบดีกอร์บาชอฟซึ่งอยู่ในระหว่าง

พัก่อนที่คาบสมุทรไครเมีย (Crimea) แต่การรัฐประหารดังกล่าวก็ล้มเหลว เพราะนอกจากไม่สามารถทนแรงต่อต้านจากมหาชนที่มีประธานาธิบดีเยลต์ซินเป็นผู้นำแล้ว ฝ่ายผู้ก่อการก็ยังวางแผนการที่ผิดพลาดและขาดการเตรียมพร้อมจนต้องยอมจำนนในที่สุด¹⁹

ระหว่างการก่อรัฐประหาร สาธารณรัฐเอสโตเนียและลัตเวียก็ได้ประกาศเอกราชเมื่อวันที่ 20 และ 21 สิงหาคม ตามลำดับ ซึ่งทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างกองทัพรัสเซียกับประชาชนที่บริเวณนอร์ธคาซาสถานของสาธารณรัฐทั้งสอง หลังจากความล้มเหลวของการปฏิวัติ กองทัพรัสเซียก็เริ่มถอนตัวออกจากสถานที่สำคัญที่ยึดครองไว้ ซึ่งบางแห่งก็ถูกยึดครองไว้ตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 1991 ความล้มเหลวของการปฏิวัติยังทำให้สาธารณรัฐหลายแห่งในสหภาพโซเวียตประกาศให้พรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคที่ผิดกฎหมายและยุติกิจกรรมต่างๆ ของพรรค²⁰

ผลของการก่อรัฐประหารเดือนสิงหาคม ทำให้เยลต์ซินกลายเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญแทนที่กอร์บาชอฟ ชาวรัสเซียซึ่งไม่พอใจต่อนโยบายที่ไม่แน่นอนด้านการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและการเมืองของกอร์บาชอฟยิ่งขัดเคืองใจต่อความล่าช้าของเขาในการดำเนินการต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์ที่เข้าร่วมสนับสนุนการก่อรัฐประหาร แม้ว่าในที่สุดกอร์บาชอฟจะตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการพรรคและเสนอให้มีการยุบคณะกรรมการกลาง (Central Committee) ของพรรค ซึ่งเท่ากับเป็นการยุติอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ครอบงำประเทศมาช้านาน²¹

ความจริงแล้ว เยลต์ซินได้เริ่มทำลายอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่ก่อนการก่อรัฐประหารแล้ว ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1991 เขาสั่งปลดคณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์ออกจากสำนักงาน โรงงาน กองทัพบก และหน่วยสืบราชการลับ (KGB) ในสหภาพรัสเซีย แม้ว่ากอร์บาชอฟจะต่อต้านมาตรการดังกล่าวมาก่อน แต่หลังการรัฐประหาร เขากลับต้องสนับสนุนให้ใช้มาตรการดังกล่าวทั่วทั้งประเทศ²²

การที่เยลต์ซินมีบทบาทเด่นเหนือกอร์บาชอฟ ประกอบกับพวกอนุรักษนิยมต้องตกเป็นฝ่ายรับ ทำให้สาธารณรัฐที่รวมอยู่ในสหภาพโซเวียตมีโอกาที่จะแยกตัวออกเป็นอิสระ นโยบายของเยลต์ซินเองก็ต้องการยกเลิกสหภาพ ซึ่งในช่วงเวลา 1 สัปดาห์หลังการก่อรัฐประหาร สาธารณรัฐทุกแห่งยกเว้นคาซัคสถานและสหพันธรัฐรัสเซียก็ประกาศตัวเป็นเอกราช²³ หลังการลงประชามติของชาวยูเครนเมื่อวันที่ 1 ธันวาคมซึ่งประชาชนสนับสนุนการประกาศเอกราชของยูเครนอย่างท่วมท้น ก็ยิ่งทำให้การดำรงฐานะความเป็นสหภาพ-

โซเวียตหมดความหมายลง ต่อมาเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ประธานาธิบดีของสหพันธรัฐรัสเซีย ยูเครนและเบลารุส สามประเทศซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายสลาฟ ก็ได้ประชุมกันที่กรุง มินสก์ (Minsk) นครหลวงของเบลารุส และลงนามร่วมกันจัดตั้งเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States) เพื่อแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ต่างๆ ของสหภาพโซเวียต²⁴ ทั้งสามประเทศยังตัดสินใจยุบเลิกสหภาพโซเวียตด้วยเหตุผลของกฎหมายระหว่างประเทศ และความเป็นจริงด้านภูมิรัฐศาสตร์²⁵ ผู้นำของทั้ง 3 ประเทศยังเสนอให้สาธารณรัฐอื่นๆ เข้าร่วมในเครือจักรภพด้วย ต่อมาเมื่อวันที่ 13 ธันวาคมผู้นำของ 5 สาธารณรัฐในเอเชียกลาง คือคาซัคสถาน (Kazakhstan) คีร์กีซ (Kyrgyz) ทาจิกิสถาน (Tadzhikistan) และอุซเบกิสถาน (Uzbekistan) ก็ได้เข้าร่วมในเครือรัฐเอกราชด้วย เพราะเกรงว่าประเทศของตนจะด้าหลัง ทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมกว่ากลุ่มประเทศเชื้อสายสลาฟ ทั้งนี้มีเงื่อนไขว่าประเทศ ของตนจะต้องอยู่ในฐานะผู้ร่วมก่อตั้ง การเข้าร่วมของสาธารณรัฐทั้ง 5 ทำให้จำนวนประชากร ของเครือรัฐเอกราชมีประมาณร้อยละ 90 ของจำนวนประชากรในสหภาพโซเวียตแต่เดิม รวมทั้งยังครอบคลุมดินแดนที่มีอาวุธนิวเคลียร์ ต่อมาสาธารณรัฐอาร์เมเนีย (Armenia) อาเซอร์ไบจาน (Azerbaijan) และมอลดาเวีย (Moldavia) ก็ได้เข้าร่วมในการประชุมเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม ค.ศ. 1991 ที่เมืองอัลมา-อาตา (Alma-Ata) นครหลวงของแคว้นคาซัคสถาน ส่วนสาธารณรัฐจอร์เจีย (Georgia) นั้นแม้จะยังไม่ได้เข้าร่วมในเครือรัฐเอกราช แต่ก็ได้ส่ง ผู้แทนเข้าร่วมประชุมด้วย การประชุมดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อให้ผู้นำของ 11 ประเทศลงนามใน พิธีสารต่อท้ายความตกลงการจัดตั้งเครือรัฐเอกราชเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม และออกประกาศ ความตกลงร่วมกันที่เรียกว่า "คำประกาศอัลมา-อาตา" (Alma-Ata Declaration) ซึ่งมีสาระ สำคัญคือประเทศทั้ง 11 ประเทศ ซึ่งเป็นผู้สืบทอดของสหภาพโซเวียตจะเคารพในพันธกรณี ระหว่างประเทศที่สหภาพโซเวียตเคยมี ประชากรของแต่ละประเทศจะสามารถเดินทางภายใน เครือรัฐเอกราชได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องทำการตรวจลงตรา (Visa)²⁶ ส่วนด้านการเงินนั้นยังคง ใช้เงินรูเบิลเป็นอัตราแลกเปลี่ยนโดยมีระบบธนาคารกลางร่วมกัน²⁷ แต่ทั้ง 11 ประเทศจะ ไม่รับเงินอุดหนุนหรือค่าบงการจากกรุงมอสโก สหพันธรัฐรัสเซียจะเป็นผู้สืบทอดของสห- ภาพโซเวียตในฐานะสมาชิกถาวรคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติและองค์การ ระหว่างประเทศอื่นๆ²⁸

ด้านการทหารนั้นจะมีกองกำลังยุทธศาสตร์ซึ่งจะขึ้นตรงต่อกองบัญชาการร่วมและ ให้มีระบบการควบคุมนิวเคลียร์รวมศูนย์เพียงแห่งเดียว ทั้ง 11 ประเทศจะเคารพในอธิปไตย

และความเสมอภาคกัน ไม่ละเมิดเขตแดนหรือใช้กำลังต่อกัน ทั้งจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและร่วมมือแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยสันติวิธี²⁷

คำประกาศอัลมา-อาตามีผลทำให้สหภาพโซเวียตสลายตัวลง เพราะสาธารณรัฐต่างๆ ที่เคยรวมตัวกันเป็นสหภาพโซเวียตต่างก็แยกตัวเป็นประเทศเอกราชซึ่งรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ในเครือรัฐเอกราช ประธานาธิบดีกอร์บาชอฟพยายามต่อสู้เพื่อดำรงฐานะประธานาธิบดีของสหภาพโซเวียต เขาถือว่าข้อตกลงในการจัดตั้งเครือรัฐเอกราชเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ และเตือนถึงการก่อจลาจลและสงครามกลางเมือง ตลอดจนการใช้อำนาจเผด็จการถ้าหากว่าสหภาพโซเวียตล่มสลาย อย่างไรก็ตามผู้ร่วมสถาปนาเครือรัฐเอกราชกลับเห็นว่ากรรวมตัวเป็นเครือรัฐเอกราชเป็นโอกาสสุดท้ายที่จะเบี่ยงเบนอันตรายที่กอร์บาชอฟคาดคะเนไว้²⁸

แม้ว่ากอร์บาชอฟจะพยายามเรียกประชุมใหญ่ผู้แทนประชาชน (Congress of People's Deputies) ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ แต่ก็ถูกขัดขวางเมื่อสมาชิกสภานิติบัญญัติจากสาธารณรัฐต่างๆ ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมประชุม ความหวังสุดท้ายของกอร์บาชอฟคือการหวังพึ่งกองทัพ แต่นายทหารระดับสูงส่วนใหญ่เห็นว่าเยลต์ซินมีความน่าเชื่อถือกว่า ในขณะที่ทหารระดับล่างต้องการเงินเดือนจากสหพันธรัฐรัสเซีย ในขณะที่รัฐบาลสหภาพโซเวียตของกอร์บาชอฟเองก็อยู่ในภาวะย่ำแย่ทางเศรษฐกิจ และต้องอาศัยเงินอุดหนุนจากสหภาพรัสเซียเช่นกัน²⁹ ในที่สุดฐานะความเป็นประธานาธิบดีของกอร์บาชอฟก็สิ้นสุดลงพร้อมกับการสลายตัวของสหภาพโซเวียต

การรวมเป็นสหภาพยุโรปและแนวทางในอนาคต

การดำเนินงานของประชาคมยุโรปที่มีส่วนสำคัญในการบูรณะฟื้นฟูยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ทำให้ยุโรปมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือเยอรมนีตะวันตกนั้น แม้จะพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ก็ได้ฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจในที่สุด ผลสำเร็จของประชาคมยุโรปทำให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและเจ้าหน้าที่ของประชาคมยุโรปเริ่มมีแนวความคิดในการรวมประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปให้เป็นสหภาพยุโรป (European Union-EU) แม้ว่ารัฐบุรุษยุโรปเช่นเซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ (Sir Winston Churchill) อดีตนายกรัฐมนตรีผู้มีชื่อเสียงของอังกฤษ และ ซอง โมเนต์ (Jean Monnet) จะเคยมีเป้าหมาย

ในการสถาปนาสหรัฐยุโรป (United States of Europe) แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามชาวยุโรปจำนวนมากก็หวังที่จะให้ยุโรปมีความเป็นเอกภาพ โดยเฉพาะกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและเจ้าหน้าที่ของประชาคมยุโรป ซึ่งเรียกว่าพวกยูโรแครท (Eurocrat)³² ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ของยุโรปโดยส่วนรวมมากกว่าที่จะมุ่งเน้นประโยชน์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะ บุคคลเหล่านี้ดูตลบความเป็นสากลจากการทำงานเพื่อความเป็นเอกภาพและความก้าวหน้าของยุโรป ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญคือการรวมประเทศมหาอำนาจระดับกลางในยุโรปตะวันตกให้เป็นกลุ่มพลังทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เข้มแข็งในการแข่งขันและต่อรองกับสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น การรวมพลังกันจะทำให้กลุ่มยุโรปอยู่ในฐานะอภิมหาอำนาจเช่นเดียวกับก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 และมีอำนาจในการกำหนดชะตากรรมของตนเองและของโลกโดยไม่เป็นรองสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น หรือแม้แต่สหภาพโซเวียต (ก่อนการล่มสลายของสหภาพโซเวียต)

แม้โครงการและการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายในการรวมยุโรป จะสืบสานต่อเนื่องกันมา แต่แรงกระตุ้นเพื่อรวมประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปให้เป็นสหภาพยุโรปนั้นก็เพิ่มขึ้นเป็นลำดับนับตั้งแต่ ค.ศ. 1988 เป็นต้นมา ทั้งนี้นอกจากการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มประชาคมยุโรปกับประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเช่นญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา จะแหลมคมมากขึ้นแล้ว ยังมีปัจจัยเรื่องผลกระทบจากการรวมเยอรมนีให้เป็นประเทศเดียวกันซึ่งทำให้เยอรมนีมีโอกาสที่จะพัฒนาขึ้นเป็นมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการทหารเช่นในอดีต ซึ่งหากปล่อยให้เยอรมนีพัฒนาประเทศโดยเอกเทศ ก็อาจสันคลอนเสถียรภาพของประเทศอื่นๆ ในยุโรป ดังที่เคยปรากฏจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาแล้ว ทั้งเยอรมนีและประเทศในประชาคมยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศสจึงต้องการให้มีการรวมประเทศในยุโรปอย่างจริงจังโดยเน้นในลักษณะ "เหนือความเป็นชาติ"

ทั้งสองปัจจัยดังกล่าวทำให้คณะกรรมการยุโรป (European Commission) ซึ่งเป็นหน่วยงานบริหารหลักของประชาคมยุโรป และมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงบรัสเซลส์ (Brussels) ประเทศเบลเยียมต้องเร่งผลักดันโครงการเพื่อการสถาปนาสหภาพยุโรป ด้วยการรวมประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปให้มีตลาดเดียว ใช้เงินตราสกุลเดียวกัน มีนโยบายทางการเมืองและการต่างประเทศร่วมกัน เพื่อความมั่นคงและความก้าวหน้าของยุโรป

ทั้งเยอรมนีและฝรั่งเศสต่างต้องการให้มีการรวมยุโรป โดยเฉพาะในแง่เศรษฐกิจแล้วการรวมยุโรปเป็นตลาดเดียว จะมีผู้บริโภคมากกว่า 300 ล้านคน ซึ่งจะทำให้ยุโรปเป็น

ตลาดใหญ่ที่สุดในโลกตะวันตก เยอรมนีซึ่งมีพลังเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจึงดูเหมือนว่าจะได้รับประโยชน์มากที่สุด ในการรณรงค์การเลือกตั้งประธานาธิบดีฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1988 นักการเมืองต่างหาเสียงกันในประเด็นการรวมยุโรปซึ่งได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าและความหวัง ประธานาธิบดีฟรังซัวส์ มิตเตอร์องด์ (François Mitterrand) ของฝรั่งเศสให้การสนับสนุนอย่างเข้มแข็งต่อแผนการรวมยุโรปให้เสร็จสมบูรณ์ภายใน ค.ศ. 1992 ทั้งนี้เพราะฝรั่งเศสก็คาดหวังเช่นเดียวกันว่าในฐานะผู้นำของกระบวนการเพื่อรวมยุโรป ฝรั่งเศสจะสามารถควบคุมนโยบายและปรับทิศทางของสหภาพยุโรปให้เป็นไปในทางที่ให้ประโยชน์แก่ตนมากที่สุด³³

ในช่วงที่กระบวนการเพื่อรวมยุโรปมีแนวทางที่เข้มแข็งขึ้น บุคคลที่ป็นแกนนำสำคัญของการรวมยุโรปคือ ซากส์ เดอลอส (Jacques Delors) ชาวฝรั่งเศสซึ่งดำรงตำแหน่งประธานของคณะกรรมการยุโรปในเวลานั้น เดอลอสพยายามฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ เพื่อการรวมยุโรปและวางแผนการเพื่อบรรลุเป้าหมายตามขั้นตอน คือการทำให้ยุโรปใช้เงินตราสกุลเดียวกันและมีธนาคารกลางร่วมกัน และถ้าประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็จะทำให้การดำเนินนโยบายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น³⁴

ในการประชุมสุดยอดของผู้นำประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปที่เมืองฮันโนเวอร์ (Hannover) ประเทศเยอรมนีใน ค.ศ. 1988 ที่ประชุมได้มอบหมายให้ประชาคมยุโรปทำโครงการเพื่อนำไปสู่การรวมตัวทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศสมาชิก รายงานเดอลอส (The Delors Report) ซึ่งจัดเตรียมโดยคณะกรรมการ 17 คน ได้จำแนกขั้นตอนของการรวมยุโรปเข้าเป็นตลาดเดียวใน ค.ศ. 1992 ออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นแรก เริ่มเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1990 เน้นเรื่องการประสานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างใกล้ชิด เพื่อวางโครงการให้ระบบเงินตราของประเทศสมาชิกเข้ามาร่วมในระบบการเงินยุโรป (European Monetary System - EMS) เพื่อจำกัดความไม่แน่นอนในอัตราแลกเปลี่ยน

2. ขั้นที่ 2 คือการเรียกร้องให้มีการทบทวนกฎบัตรของประชาคมยุโรป เพื่อรวมข้อกำหนดสำหรับการรวมกันทางการเงินไว้ด้วย ธนาคารกลางของยุโรปจะเริ่มกำหนดนโยบายทางการเงินร่วมกัน อัตราแลกเปลี่ยนภายในของแต่ละประเทศจะถูกกำจัดทีละขั้นตอน

3. ขั้นที่ 3 คือระบบเงินตราของยุโรปจะรวมเป็นเงินสกุลเดียวกัน คือ หน่วยเงินยุโรป (European Currency Unit - ECU) และความรับผิดชอบด้านการเงินจะเปลี่ยนไปสู่ธนาคารกลางของยุโรป

ในการประชุมของผู้นำประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปทั้ง 12 ประเทศที่เมืองมาสทริชต์ (Maastricht) ประเทศเนเธอร์แลนด์ ระหว่างวันที่ 9 - 11 ธันวาคม ค.ศ. 1991 นั้น ที่ประชุมได้ทำความตกลงที่มีความสำคัญยิ่งต่ออนาคตของยุโรป ข้อตกลงนี้คือที่มาของสนธิสัญญามาสทริชต์ (The Maastricht Treaty) ซึ่งมีเป้าหมายในเรื่องการรวมยุโรป และแสดงถึงการร่วมมือกันของประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปในเรื่องการเงิน เศรษฐกิจ นโยบายต่างประเทศ และความมั่นคง³⁵

ความตกลงที่มาสทริชต์คือการประกาศจุดเริ่มต้นของสหภาพยุโรป ด้วยความหวังว่าพลเมืองจำนวน 340 ล้านคนของประเทศอุตสาหกรรมที่รวมเป็นตลาดเดียวจะวางรากฐานความมั่นคงให้แก่ยุโรปซึ่งกำลังเผชิญปัญหาความยุ่งยากและแตกแยกกันในยุโรปตะวันออกและในดินแดนของอดีตสหภาพโซเวียต สาระสำคัญของความตกลงมาสทริชต์มีดังนี้

1. การเงิน คือ การยอมรับการกำหนดระดับอัตราของประชาคมยุโรปที่เรียกว่าหน่วยเงินยุโรป (European Currency Unit - ECU) อย่างช้าที่สุดภายใน ค.ศ. 1999

2. นโยบายต่างประเทศและความมั่นคง ให้มีการประสานกันระหว่างองค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือและประชาคมยุโรป รวมถึงการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อความร่วมมือด้านนโยบายต่างประเทศ

3. กิจการสังคม ข้อตกลงขั้นต้นคือให้ทุกประเทศสมาชิกกำหนดนโยบายร่วมด้านแรงงานซึ่งอังกฤษไม่ได้เข้าร่วมในเรื่องนี้

4. การสถาปนาสหภาพยุโรป คือ การยอมให้พลเมืองยุโรปในประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปมีสิทธิในการลงคะแนนเสียง ไม่ว่าจะบุคคลนั้นๆ จะอยู่ในประเทศสมาชิกใดก็ตาม³⁶

ตารางเวลาสำหรับการดำเนินการไปสู่เป้าหมายกำหนดไว้เป็นระยะดังนี้

1 มกราคม ค.ศ. 1993	โครงการสำหรับการรวมเป็นตลาดเดียวควรจะมีผลสมบูรณ์
1 มกราคม ค.ศ. 1994	คือขั้นตอนที่ 2 สำหรับการรวมกันทางการเงิน ด้วยการตั้งสถาบันการเงินยุโรป (European Monetary Institute) ขึ้นเพื่อประสานนโยบายทางการเงินของประเทศสมาชิกประชาคมยุโรป ก่อนที่จะมีการจัดตั้งธนาคารกลางยุโรป
มิถุนายน ค.ศ. 1994	มีการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภายุโรป ซึ่งจะมีอำนาจมากกว่าสมาชิกรัฐสภายุโรปรุ่นก่อน

- 1 มกราคม ค.ศ. 1997 ประเทศสมาชิกประชาคมยุโรปจะพิจารณาความก้าวหน้าของการ
รวมกันทางการเงิน ถ้ามีประเทศสมาชิกอย่างน้อยที่สุด 7 ประเทศ
สามารถเทียบบรรทัดฐานในมาตรฐานอันเข้มงวดทางเศรษฐกิจร่วม
กัน ก็จะมีการจัดตั้งธนาคารกลางยุโรปและใช้เงินตราสกุลเดียวกัน
อังกฤษมีสิทธิที่จะเลือกว่าจะอยู่ในระบบนี้หรือไม่ ในขณะที่เดนมาร์ก
จะมีการลงประชามติก่อนเข้าร่วมระบบนี้
- 1 มกราคม ค.ศ. 1999 การรวมตัวทางการเงิน ซึ่งถ้ายังไม่มีผลก็จะมีการรื้อฟื้นใหม่โดย
อัตโนมัติ”

เชิงอรรถบทที่ 9

- 1 เพ็ญศรี ดุ๊ก, "Cold War (1945 - 1991) : สงครามเย็น (พ.ศ. 2488 - 2534)" สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : ยุโรป เล่ม 2 อักษร C - D, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2537), หน้า 111
- 2 เพิ่งอ้าง, หน้า 112
- 3 สัญชัย สุวังบุตร, "Charter 77 : กลุ่มกฎบัตร 77" สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : ยุโรป เล่ม 2 อักษร C - D, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2537), หน้า 75
- 4 เพิ่งอ้าง, หน้า 75-76
- 5 A. Hoffmann ed., **Facts about Germany.** (Frankfurt : Main : Societäts - Verlag, 1992, p. 108
- 6 Ibid., p. 109
- 7 Ibid.
- 8 Ibid., p. 110
- 9 Ibid., p. 111
- 10 Ibid., pp. 112-114
- 11 Ibid., p. 112
- 12 สมใจ ไพโรจน์ธีระวิทย์, "Germany, Federal Republic of : สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี" สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : ยุโรป เล่ม 3 E - G, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2543), หน้า 361
- 13 Strobe Talbott, "Prelude of a Putsh", **Time**, September 2, 1991, p. 34
- 14 Ibid.
- 15 Ibid., pp. 35-36
- 16 Ibid., pp. 36-37
- 17 Strobe Talbott, "Toward a Safer World", **Time**, October 7, 1991, p. 10
- 18 George J. Church, "Anatomy of a Coup", **Time**, September 2,
- 19 Ibid., pp. 26-27

- 20 Ibid., pp.28-29
- 21 Burce W. Nelan, "Desperate Moves", **Time**, September 2, 1991, pp. 16-17
- 22 Ibid., p. 17
- 23 สันชัย สุวังบุตร, "Commonwealth of Independent States (CIS) : เครือรัฐเอกราช" สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : ยุโรป เล่ม 2 อักษร C - D, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2537) หน้า 123
- 24 เพิ่งอ้าง
- 25 George J. Church, "The End of the U.S.S.R.", **Time**, December 23, 1991, p. 11
- 26 สันชัย สุวังบุตร, "Commonwealth of Independent States (CIS) : เครือรัฐเอกราช", หน้า 124
- 27 เพิ่งอ้าง
- 28 เพิ่งอ้าง
- 29 เพิ่งอ้าง
- 30 Geroge J. Church, "The End of the U.S.S.R.", **Time**, December 23, 1991, p. 11
- 31 Ibid.
- 32 **Collier's Encyclopedia**, Vol.9, (New York : Macmillan Educational Corporation, 1977), p. 14
- 33 Frederick Painton, "Second Thoughts on 1992", **Time**, January 23, 1989, p. 14
- 34 "An Interview with Jacques Delors", **Time**, January 23, 1989, p. 15
- 35 Adam Zagorin, "A blueprint for the European Dream", **Time**, December 23, 1991, p. 28
- 36 Ibid.
- 37 Ibid., p. 27